

lyezhetik el, ahonnan a hozzáférésre jogosultak le-hívhatják elolvasni vagy kinyomtatni őket.

Minden valószínűség szerint ezek a technológiai változások végül is meg fognak valósulni. Annak határozott megjövendölése előtt, hogy a teljesen elektronikus primer folyóirat-rendszer fel fogja váltani a nyomtatott és postai úton továbbított változatot, még meg kell válaszolni néhány nyitott kérdést. Így például: hogyan valószínűsíthető meg a minőség ellenőrzése, hogyan garantálható a tartósság az archiválás során, megfelel-e ez a rendszer a tudós szerzők társadalmi igényeinek, biztosítja-e munkájuk fenn-

maradását az utókor számára? A mai válaszok azonban nem mérvadóak a jövőre nézve: az elektronikus információval szemben tanúsított magatartás igen gyorsan változik, ezért a mai előrejelzések spekulatívák és valószínűleg pontatlanok. Az elkövetkező tíz év fejlődése kétségkívül megbízhatóbb alapot fog adni a kérdés megválaszolásához.

/BOWEN, D. H. M.: Primary journals today and tomorrow. = *Journal of Chemical Information and Computer Sciences*, 26. köt. 2. sz. 1986. p. 45–47./

(Novák Teréz)

A társadalom kielégítetlen információs igényei

Az elmúlt húsz év példátlan számítógépes és távközlési fejlődését látva szomorúan kell tapasztal-nunk, hogy ez milyen kevéssé hatott ki a mindennapok ügyes-bajos dolgainak megoldására. Az információs szakemberek felelőssége, hogy ne csak a rendelkezésre álló technológiákról tájékoztassák a társadalmat, hanem találják meg a megoldásra váró feladatokat is. A posztindusztriális korban az információt egyre inkább természetes erőforrásnak tekintik, de nem szabad összekeverni az információs bázisok gazdagságát hozzáférhetőségükkel: jóléti társadalmunkban még sok helyen találkozunk információs szegénységgel és információtól való megfosztottsággal.

Újabban azonban egyre kevesebbet használják a jóléti társadalom kifejezést, a gazdasági fejlődés lelassult. Hallgatólagosan föltételeztük, hogy információs problémáink megoldásával megoldódnak gazdasági problémáink is. Ez azonban nem következett be.

Mégis, az információ magában hordozza a szegénység problémájának megoldását nemcsak gazdasági jellege miatt, hanem azért is, mert a szegénység a tudatlanságban gyökerezik, a szociális, jogi és technológiai információk hiányában. De ki fizessen értük?

Társadalmunk elhanyagolja a statisztikai információkat. A Nobel-díjas közgazdász, *Leontief* azt mondta, hogy információ nélkül élünk az információ korában. Minden évben egyre kevesebbet tudunk az amerikai gazdaságról. Nem tudjuk kihasználni a sok adatot feldolgozni képes számítógépeinket, mert nincs elég adatunk. Az USA az egyetlen olyan fejlett tőkés ország, ahol nincs központi statisztikai hivatal.

Az információ az egyén életképességének kulcsa. Persze meg lehet próbálni másképpen is, például egy "vissza a természethez" farmon, de manapság már a legszegényebb farmer is értékelni tudja például a televízió adta információt. Ahogy az *ASIS Bulletinben* olvashattuk 1984-ben: a falusi Amerika sem akar kimaradni az információs társadalomból.

Az információs szakembereknek lehetőségük van arra, hogy a legegyszerűbb módszerekkel felkutatassák az emberek elemi információs igényeit. A kielégítetlen igények azonosítása valójában azoknak az állami ügynökségeknek lenne a dolga, amelyek az információs szolgáltatások minél szélesebb körű hasznosításának előmozdításával foglalkoznak. Mégis, annak ellenére, hogy nem tártuk fel szisztematikusan az alapvető információs igényeket, társadalmunk tudatában van az információ fontosságának.

Kritikus kérdés az az állampolgári jog, hogy tudomásunk legyen egy bizonyos, számunkra szükséges információról, vagy tudva róla, elérhessük azt. Példaként vegyük a Philadelphiában kibontakozott "jog a tudáshoz" mozgalmat. 1970-ben egy szakszervezet által támogatott csoport keresetet nyújtott be, hogy kötelezzék a munkaadókat: informálják alkalmazottaikat a munkahelyeken található veszélyes anyagokról. A mozgalom eredménytelen maradt 1979-ig, amikor is a helyi lakosok akciót indítottak iparvidékük szennyezettsége ellen. (A környéken a rák kétszerte gyakoribb, mint az amerikai átlag.) Végül a "jog a tudáshoz" rendelet 1981. január 22-én életbe lépett Philadelphiában, és azóta 48 kisebb-nagyobb más közösségben.

Mindez az ASIS segítsége vagy irányítása nélkül történt. Nekünk, információs szakembereknek alkalmazkodnunk kell az új körülményekhez, eszközökhöz, feltételekhez, vagyis az új információ-tudatos korhoz, mert csak akkor leszünk képesek többre, mint akadémikus polemizálásra. Képesek

leszünk szembeszállni információs társadalmunk kihívásaival.

/GARFIELD, E.: Society's unmet information needs. = ASIS Bulletin, 1985. október/november, p. 6–7./

(Papp István)

Miért nem képesek elviselni a sikert a könyvtárak?

Noha a könyvtár nem vállalat, az egyes könyvtárak és könyvtárosok mindinkább a sikert tekintik fő céljuknak az USA-ban. Míg korábban kulcsrakész rendszereket vettek, az utóbbi két évben maguk fejlesztettek ki nagy és ambiciózus rendszereket az online használatú olvasói katalógusokra. Úgy látszik, hogy a könyvtárak körében is él a törekvés, hogy saját fejlesztéssel jussanak sikerélményhez.

Szinte véletlenül bukkantak a könyvtárak a használók körében rendkívül népszerű szolgáltatásra, az online katalógusra. Előrelátható volt, hogy használatuk és az olvasók elvárásai irántuk robbanásszerűen fognak nőni. A cím éppen arra utal, hogy milyen nehézségeket okoz ez a folyamat egy érett, szilárd és bürokratikus szervezet életében. Ez a fajta siker (gyors növekedés, gáttalan igények, növekvő elvárások) ritkán már jelentkezett az információs iparban, de a könyvtárakban csak az utóbbi időben.

Az online katalógusok rendkívül sikeresek: a többnyire passzív könyvtári szolgáltatásokat a használók és a könyvtár aktív kapcsolatává alakítják át. A katalógusok iránti beállítottság még azok között is kedvező, akik ténylegesen nem használják.

A legtöbb egyetemen az a probléma, hogy az online katalógusok és egyéb számítógépes szolgáltatások gyorsabban terjedhetnek, mint a fenntartásukhoz szükséges erőforrások.

Az ingyenes és térítéses szolgáltatások mögött az a tény áll, hogy az ingyenesség mindig is korlátok közé volt szorítva. Bár a könyvtárak a legnagyobb információs szolgáltatók közösségük vagy szervezeteik körében, soha nem szolgálták a teljes potenciális olvasótábort, sőt aktív használók valamennyi információs igényét sem elégítették ki. Még mindig óriási kielégítetlen igények vannak, ezért egy új, ha-

tékony szolgáltatás bevezetése esetén robbanásszerű növekedéssel lehet számolni. Következésképpen, ha el akarjuk kerülni a siker okozta csődöt, a szükséges forrásokat eleve biztosítani kell, mégpedig úgy, hogy a szolgáltatással együtt növekedjenek.

Manapság a könyvtáros szakma nincs már a könyvtárhoz kötve. Az üzleti jelző elvesztette megbélyegző jellegét, a könyvtárosokat fokozott mértékben alkalmazzák a kereskedelmi vállalkozások. A közintézményekben és a magánszektorban működő könyvtárosok közötti szakadék gyakorlatilag eltűnt.

A könyvtárak igazi csődjét nem az fogja jelenteni, hogy megszűnnek; a *papír nélküli* társadalom növekedése sem a jelenlegi kiadói és nyomdai tevékenység felszámolásának lesz a következménye. A legsúlyosabb kudarc, ha megszűnik a növekedés; az üzleti életben ezt az állapotot élvehalásnak nevezik. Ha a könyvtárak nem változtatnak passzív, viszonylag rögzült szerepükön, valószínűleg csak a rádió funkciója jut majd nekik az információ televíziója mellett. A televízió ugyan nem tette feleslegessé a rádiót, de jelentőségét nagymértékben csökkentette. Az információs szolgáltatások háttérzenéjét kívánjuk szolgáltatni? A múlt teljesítményei már nem elegendőek. A könyvtáraknak kicsivel nagyobb sikerre kell törekedniük, mint amekkorával megbirkózni képesnek hiszik magukat.

/BUTLER, B.: Why libraries can't stand succes? = ASIS Bulletin, 1985. október/november, p. 8–9./

(Papp István)